

Zinaida TĂRIȚĂ

CONOTAȚII CONTEXTUALE ALE ABREVIERILOR

Formarea prin abreviere a unităților lexicale noi este un procedeu foarte activ, ponderea abrevierilor în lexicul contemporan fiind, după cum menționează unii cercetători, în continuă creștere [1, 191; 2, 37]. În acest sens, studiile de lexicologie și derivatologie afirmă că abrevierile și-au găsit locul potrivit în vocabular, alături de alte unități nominative, iar comportamentul lor flexionar și derivațional impune calificarea lor drept cuvinte propriu-zise. Se încearcă, în același timp, cercetarea acestor unități dintr-o perspectivă deosebită, motivată printr-un șir de caracteristici considerate a fi esențiale pentru funcționarea abrevierilor: uzul restrâns în limba literară sau în anumite stiluri de limbă, incapacitatea extinderii semantice etc.

O analiză mai atentă demonstrează însă că abrevierile își justifică încadrarea în lexic nu doar prin funcția lor denominativ-referențială, ci și prin valoarea lor stilistică. Analiza exemplor selectate din diferite izvoare (literatură artistică, mass-media, lucrări lexicografice) atestă unele situații în care abrevierile depășesc funcția nominativă sau comunicativă, realizată prin denotații, autorii apelând la conotațiile acestora, adică la accepțiunile semantice speciale, la sensurile derivate, individuale, simbolice. Fiind utilizate în scopuri stilistice, abrevierile pot exprima diverse conotații. Acestea sînt evidențiate într-un anumit context lingval și / sau situațional. E de menționat că accepții semantice conotative pot căpăta atît abrevierile, cît și abreviemele*. De exemplu: *Con-*

* Prin „abrevieme” desemnăm unitățile lexicale derivate de la abrevieri prin diferite procedee: derivare (*ozenist, antiradar*), compunere (*ufolog, ozenolog*), contaminare (*ozenaut, NATOgrafie*).

știință peceremistă (PCRM, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova), *argumente ceciste* (CEC, Comisia Electorală Centrală), *logică pesedistă* (PSD, Partidul Social Democrat), *inovații oseceiste* (OSCE, Organizația pentru Securitate și Cooperare Europeană), *TVman* (pasionat de TV).

Există diferite modalități de a încadra abrevierile în contexte, modalități prin care aceste unități lexicale (respectiv, sensurile lor lexicale) interacționează, atunci cînd sînt nuanțate stilistic, cu unitățile planului stilistic neutru. În aceste cazuri, funcționează caracterul biplanic al semnificării abrevierilor, adică posibilitatea lor de a cumula diferite tipuri de sensuri: propriu, figurat, general, special etc.

Efectul stilistic (comic, eufemistic, ironic, calamburic etc.) este un rezultat al faptului că procesul abrevierii are loc în momentul actului de vorbire, cînd diferite tipuri de unități polilexicale se prescurtează (de la cele neutre din punct de vedere stilistic pînă la cele nuanțate funcțional) [3, 60]. Unitățile lexicului abrevial pot dezvolta conotații glosematice – referitoare la cuvinte, la natura lor lexicală – și conotații literare, imprimînd coloratură stilistică întregului fragment în care apar.

O categorie bine reprezentată printre abrevierile familiare din limba română, după cum susțin, pe bună dreptate, unii cercetători, este cea a adjectivelor și a substantivelor ce exprimă idei neplăcute, echivalabile insultei. În asemenea cazuri, abrevierile acestor cuvinte au rol eufemistic. În exemple de tipul: *boșo* „boșorog”, *schizo* „schizofrenic”, *oligo* „oligo-fren”, *psih* „psihiatric”, abrevierea conferă unităților lexicale o conotație ameliorativă, atenuînd duritatea etichetării. O funcție similară, mai apropiată de originea în tabu a eufemismului, se manifestă în abrevierea (de altfel, foarte răspîndită) *secu*, ce denumește instituția respectivă – „Securitate” [4, 132]. Referindu-se la cauzele impunerii acestei abrevieri, autorii consideră că ea a fost favorizată de crearea unor omonimii favorabile jocurilor de cuvinte agreeate în limbajul familiar (cu *sec* sau cu *Mănăstirea Secu*) [4, 132].

Valorile stilistice ale abrevierilor au la bază diferite procedee: conotațiile glosematice, asocierea în context a abrevierilor altor unități lexicale, ocurența, mijloacele gramaticale, grafice etc. Tipurile conotațiilor sînt, de asemenea, diferite (pozitive, peiorative, ironice, familiare, satirice). Aceste semnificații pot fi explicate, pe de o parte, prin influența contextului, iar pe de altă parte, prin influențe sistemice.

Încadrîndu-se în sistemul lexical al limbii, abrevierile contractează și diverse relații semantice (de sinonimie, omonimie, antonimie). Aceste relații, stabilite între abrevieri sau între abrevieri și alte tipuri de unități lexicale, imprimă uneori abrevierilor și anumite valori stilistice. Astfel, abrevierile-sinonime pot alterna în același fragment din rațiuni stilistice (întru evitarea repetițiilor supărătoare): *Admiterea României în NATO a făcut ca Alianța Nord-Atlantică să se extindă pînă la Prut* [*Timpul*, 9.04.2004, p. 16]; *Este [ziarista] îngerul păzitor sau, mai pămîntește, salvamarul publicației noastre* [*Accent Provincial*, 7.05.2004, p. 10]. Alteori, alternarea e determinată de necesitatea receptării univoce a abrevierilor. De exemplu, abrevierea *VIP* < *very important person*, „persoană foarte importantă”, poate căpăta, în funcție de sinonimele contextuale asociative, conotații pozitive (*Purtătorul de cuvînt este o vedetă, un VIP, cum se spune* [*Adevărul*, 12.10.2002, p. 9]; *Valentina Luchian, un VIP care-și așteaptă VIP-urile*) [*Timpul*, 17.10.2003, p. 21] sau peiorative (*Odrasle de VIP – progenituri ale ștabilor*) [*Adevărul*, 3.10.2002, p. 3].

Extinderea în vocabularul românesc actual a anumitor abrevieri-sinonime se explică prin funcțiile lor stilistice, de rînd cu cele semantice și sociolingvistice [5, 7]. Astfel, preferința vorbitorilor pentru CV (pronunțat *sivi*, ca în engleză, contrar etimologiei) și a sinonimului *Curriculum vitae*, în detrimentul echivalentului său *autobiografie* – se datorează conotațiilor pozitive (de realizare personală, perspective, șanse etc.) asociate termenului internațional.

Fenomenul omonimiei – coincidență formală a unităților lexicale – manifestat și în sistemul abrevierilor

(*BAC* „bacalaureat”, *bac* „pod plutitor”, *bac* „recipient”, *sec.* „secundă”, *sec.* „secol”, *VAR* „Alteța Voastră Regală”, *var* „volt-ampere reactiv”, *var.* „variabil”, *var.* „variantă”), asigură, de asemenea, realizarea unor valori stilistice: *Ce e BAC ca bacul trece* (*Timpul*, 9.07.2004, p. 23). În scopuri stilistice se utilizează omoacronimia abrevierilor – o sursă a omonimiei ce constă în crearea univervelor a căror structură sonoră coincide cu cea a cuvintelor uzuale. Omoacromorfe și omoacrofone (de exemplu, *ACASĂ* < *Asociația pentru Caritate și Asistență Socială*, *AZIL* < *Asociația Ziaristilor Liberi*, *FUM* < *Frontul Unității Mitingale*, *RAM* < *Random Access Memory* „memorie cu acces aleator”, *BEM* < *Banca de Economii a Moldovei*) creează efecte stilistice, semnificația lor fiind, în plan diastatic, mai largă decît cea a formațiilor lexicale-sursă.

Procedeele omonimizării *ad-hoc*, ce constă în utilizarea abrevierilor al căror semnificat trimite simultan la doi semnificați – unul comun și altul argotic – favorizează crearea, în acest fel, a unei ambiguități derutante, generatoare de conotații glumețe sau satirice: *P.C.R.* „pile, cunoștințe, relații”, *T.B.C.* „tutun, băutură, cafea”, *OZN* „o zeamă neidentificată”, *L.J.P.* „Liga Jurnaliștilor Puterii” [*Timpul*, 7.05.2004, p. 6]. De altfel, relațiile de omonimie între abrevieri nu par supărătoare, întrucît ele sînt foarte dependente de contextul dezambiguizator, iar stabilirea de omonimii cu unitățile lexicale preexistente este chiar căutată cu intenții ludice (*preș.* „președinte”, *as.* „asistent”, *sold.* „soldat”).

Abrevierile exprimă accepții semantice speciale și în funcție de registrul contextual [2, 40]. De exemplu, într-un context politic, abrevierea *BAC* – „examen general la absolvirea liceului” – dezvoltă sensul figurat de „examen de maturitate”, ca în exemple de tipul: *Revizuirea Constituției – bacul politicienilor* [*Adevărul*, 4. 07. 1998, p. 1]; *Considerînd că au promovat bac-ul sesiunii de primăvară, parlamentarii au plecat în vacanță* [*Adevărul*, 10.07. 1998, p. 2]. Abrevierea *secu*, inclusă în lucrările lexicografice [6, 206; 7, 242; 8, 232] cu sensurile „securist”, „securitate”, se utilizează în

scris cu o conotație familiar-ironică în contexte bazate pe un joc de cuvinte: *Astăzi este lăsatul secu-lui. Dumnezeu să ne ajute ca toți cei de la Secu să fie lăsați la vatră* [România Liberă, 25.02.1990, p. 1]; *Oficialul a recunoscut că a semnat, dar nu că a turnat la Secu* [Adevărul, 18.06.1998, p. 16]. Intențiile stilistice (de obicei, ironice) pot fi accentuate prin asocierea cîtorva abrevieri, purtătoare de conotații familiar-ireverențioase: *Mii de scuze, dle acad. vicepreș. membru...*

Uneori, conotațiile contextuale motivează specificări flexionare ale abrevierilor. Abrevierea *VIPs*-a impus, în prezent, în uzul românesc, cu forma neutră de *VIP-uri*. În contexte cu caracter ironic însă sînt utilizate și formele de masculin sau feminin: *Unele persoane intrate acolo puteau fi considerate vipi și vipe* [Adevărul, 6.09.1994, p. 4]; *Pentru mulți dintre vipii căzuți la fața locului, acesta a fost doar un prilej de filfizoneală prin fața aparatelor foto* [Academia Cașavencu, 26/2002, p. 11]. În situații similare, apar articulate și abrevierile *profii*, „profesorii”, *vicii* „loctiitori”, *ofii* „oficialii”.

În stilul publicistic, conotațiile contextuale de tip ironic sau peiorativ sînt sugerate prin reproducerea fonetică a abrevierilor, de cele mai multe ori de origine străină: *Șefimea se confruntă cu o droaie de necesități de pi-ar* (pentru *PR*) < public relations „relații publice” [Academia Cașavencu, 18/2002, p. 10]; *Abonații forumurilor unde se vorbește de integreishan și neito* (pentru *NATO*) se pare că se simt foarte bine [Adevărul, 18. 11. 1998, p. 1]; *Vedeta ciocolăție – și foarte credincioasă – spune că Dumnezeu i-a dat okeiul* (pentru *OK*) < all correct „în regulă” [Jurnal de Chișinău, 17.10.2003, p. 24].

Un procedeu activ de utilizare a abrevierilor în scopuri stilistice este calamburul. Variantele acestui procedeu (îmbinarea neobișnuită a morfemelor, redarea grafică condensată a unor expresii bine cunoscute), aplicate la abrevieri, sînt caracteristice și altor limbi. Sînt cunoscute abrevierile care, sub aspect grafic, iau forma unui complex sonor, identic cu structura unui cuvînt obișnuit. A se compara: rus. *ЧИК* (честь имею кланяться,

„am onoarea să vă salut”), germ. *KNIF* (kommt nicht Frage, „despre aceasta nici nu poate fi vorba”).

Calambururile pot rezulta și din „paragrafemii” (evidențierea grafică a unei părți a cuvîntului care coincide formal cu o abreviere): *NATO*leon, *detoNATOR*, *ONU*rabil, *KaNATO*uri, *VIP*erin. În aceste cazuri, într-un semn lingval coexistă două unități lexicale independente sub aspect semantic, interacțiunea sensurilor cărora generează efecte stilistice comice (de exemplu, cuvîntul *detonator* – „element, dispozitiv ce produce detonația unei substanțe explozive” și abrevierea *NATO*).

Conotațiile contextuale ale abrevierilor confirmă faptul că acest mijloc curent de formare a univberelor – abreviere, apărut sub impactul factorilor extralingvistici, se supune tot mai mult acțiunii legităților interne ale limbii.

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

1. F. Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc: Ieri și azi*, București, Editura Logos, 1995.
2. A. Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, Editura ALL Educațional, 2001.
3. Р. И. Могилевский, Л. И. Ройзензон, *О некоторых специфических функциях аббревиатур // Проблемы структуры слова и предложения*, Пермь, Изд-во Пермского госуниверситета, 1974.
4. R. Zafiu, *Observații asupra apocopei în româna contemporană // SCL*, XLIII, 1992, nr.1.
5. A. Stoichițoiu-Ichim, *Sigle de origine engleză în româna actuală (I)*, LLR, 2003, nr. 1.
6. F. Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente, ediția a doua*, București, Editura Logos, 1997.
7. S. Pitiriciu, D. V. Topală, *Dicționar de abrevieri și simboluri*, București, Editura ALL Educațional, 1998.
8. A. Volceanov, G. Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, București, Editura Livpress, 1998.